

ГОД. XXI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 3.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПОЗОРНИЦА КАО МОРАЛНА УСТАНОВА.

Позорницу је створила свеопшта, недољива тежња за новим и ванредним, захтев, да се осети, на што нас страсти покрећу. Заморен вишим напорима духа, клонуо под теретом једноликога занимања и пресит чулности: морао је човек осећати у себи празнину, што никако није годило вечитом нагону за радом. Наша природа, која, као што не могаше дуже остати у животињском стању, тако не могаше ни финије послове разума продужавати, захтеваше нешто средње, чиме би се обе противне крајности спојиле, опора занетост претворила у благу хармонију и олакшао узајамни прелаз из једнога стања у друго. Ту корист уопште пружа естетски осећај или ти осећај лепога. Како пак мудро законодавцу прва брига мора бити, да између два дејства изабере оно, што је највише: не ће се он задовољити само тим, што је обезбужио наклоности свога народа, него ће их, ако само могуде, употребити, за оруђе виших својих смерова и гледаће, да их претвори у изворе блаженства, те с тога изабра он пре свега позорницу, која отвара бескрајно поље духу, рада жељном, а пиће пружа свакој душевној снази, а да сувише ни једну једину не затегне него да образовање ума и срца споји са најплеменитијом забавом.

Ко је први изрекао, да је држави најчвршћи стуб религија — да би, да ње није, и сами закони изгубили снагу, — бранио је можда и нехотице и незналице позорницу са најплеменитије стране јој. Морални утецај позорнице одређен је баш том недостатношћу и том колебаљивошћу политичких закона, због чега држави и јесте религија преко нужна. Закони, хтео је он рећи, крећу се околу дужности, које забрањују — а религија тражи баш прави рад. Законима се само стаје на пут раду, којим би се друштво раздружило, — религија иште баш

такав рад, који ће га још тешње здружити. Закони господаре само тамо, где се воља отворено изразила, њима су само дела подложна — религија је пак строги судија чак и у најскривенијим кутовима срца, она прогања мисли до крајног им извора. Закони су тлатки и чипки, променљиви као ћуд и страст — религија пак везује строго и на вечито. Кад бисмо пак ми хтели баш да и предпоставимо, што никако не стоји — кад бисмо допустили, да религија има тако велику власт над срцем свакога човека: би ли она потпунице образовала човека а би ли и могла? Религија (ја делим овде њену политичну страну од божанствене) религија дејствује, у целом узевши, више на чулну страну народа — можда јој је баш и дејство тако сигурно услед те чулности. А кад бисмо јој то узели, узели бисмо јој и снагу — а чиме дела позорница? Религија већем делу људи није више ништа, кад јој потаманимо иконе и обележја, кад јој уништимо слике, које представљају небо и пак'о — па ипак све то није ништа друго, до дело маште, нерешене загонетке, бауци, и мамци из даљне даљине. Како би се оснажила и религија и закони, кад би у свезу ступили са позорницом, где је све живо и наочиглед сад бива, где се у хиљаду видова разговетно и истинито пред човеком ређају и порок са врлином и блаженство са јадом и чемером и лудост са мудрошћу, где промисао своје загонетке решава, а чвор свој њему пред очима дреша, где срце човечје на мукама страсти своје најтише покрете исповеда, где све образине падају, где нестаје сваког белила и руменила већ истина, неумитна као и Радамант, држи суд.

Позорница почиње онде да суди, где област светских закона престаје. Кад правда за злато

заслепи те као најмљеник порока благује, када се опачине силника титрају са њеном немоћи, и кад људска плашљивост веже руку власти: тада узима позорница у своје руке и мач и вагу и дере пороке пред страховитим судом. Њен један миг, па покрене цело царство маште и историје, прошлости и будућности. Дреки злочинци, који су већ одавно у гробу иструли, устају сада на позив свемоћног песничтва и понављају свој срамни живот и то само зарад страховите поуке потомству. Немоћни, као сенке у огледалу, крећу се ужаси њихова столећа пред нашим очима и ужаснути са неким уживањем проклињемо њихов спомен. Кад се не би морал проповедао, кад се више не би веровало у религију, кад не би више закона било: и онда би се згражавали кад гледамо како клеца и посрће Медеја низ степену палате после обављена убиства детета. Спасоносна гроза ће спопастити човечанство и у себи ће свако уздизати своју мирну савест, кад страшна ноћница, Леди Мекбет, руке своје пере и у помоћ узима све миомирне мирисе Аравије, да отера гадни смрад на убиство. Као што очигледна представа јаче дејствује од мртва слова и хладне приче: тако је за цело и дејство позорнице дубље и трајније од морала и закона.

Али овде она подупире само светску правду — отворено је њојзи још једно шире поље. Она казни хиљаду порока, које правда некажњене пропушта; она препоручује хиљаду врлина, о којима правда ћути. Овде прати њу мудрост и религија. Из тог чистог врела црпа

она своје поуке и узоре и строгу дужност облачи у дивну, примањиву одећу. Каквим красним осећајима, одлукама и страстима до бујности пуни она нама душу, какве божанствене идеале износи нам, да за њима гредемо! — Када добри Аугуст издајници Цини, који већ држи да му са усана чита смртну своју пресуду, велик ка' и богови му, руку пружа са: „Будимо пријатељи, Цина!“ — ко из прегрдне гомиле не би у тај мах хтео стиснути руку своје заклетоме непријатељу, да буде раван божанственоме Римљанину? — кад Франц од Сикингена, пошав да казни једнога кнеза и да се бори за туђа права, случајно за собом погледи и види како куља дим из његове куле, где му оста жена и дете незаштићени и он — даље иде, да одржи задану реч — ала великим постаје ту човек, а како је мајунна и ниска та ненадвладива и страшна судбина!

Колико нам њено страшно огледало представља врлине лепоте, исто тако гадно нам црта пороке. Када бедни и детињаста Лир по ноћи и непогоди забадава куца на вратима своје ћери, када своје седе власи растреса по ваздуху и помамним елементима прича, како је неприродна била његова Регана, кад му страшни бол најпосле у страховитим речима отиче: „Та ја вам дадох све!“ — Како нам се ту гнусном указује незахвалност? Како се свечано том приликом заверавамо, да ћемо поштовати старије и љубити родитеље.

(Наставиће се.)

Л И С Т И Њ И.

(Војнички бегунац“, позоришна игра у 3 чина, с певањем од Е. Сиглигетија, посрбио Рада пл. Стратимировић. Приказан на нову годину.)

Овај комад давни је знанац наше публике, која је по више пута већ у овом листу упозорена на његове врлине и недостатке, пак уза све то још увек се тај комад одржава и пуни кућу. У естетском погледу овај комад данас једва може издржати строгу критику. Сувише је у њему невероватне романтике, а многи ту изречени етски назори никако нам не иду у

главу. Тако ми никако не разумијемо изјаву грофа Монтија (г. Стојковић) после изјашњења пуковника Доловића (г. Васиљевић), којом се хоће неким начином да избрише жиг срамоте са грешнога одношаја пуковникова према Драгињи, (г. Лукићка) жени грофовој за време њезина девојаштва; још нам је теже резумети грофову „nonchalance“ према својој судбини после тога разјашњења. Није нам по вољи ни онај „deus ex machina“, да гроф умире, како би могао пуковник постати мужем своје несудење Драгиње. Не разумијемо ни ону антипатију Рајкову (г.

Марковић) према војничком сталежу. То би били савршени приговори овом комаду. Али и ту не треба упадати у анахронизам, те пресуђивати према данашњим захтевима комађе, написано у посве другачијим приликама. Говорећи о оваковим старијим комадима, треба да се духом поставимо на становиште пишчево и да заронимо у прилике, у којима је комад никао, према оној: „Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen“. И Сиглигети је овим комадом запливао оном романтичком струјом, која је онда провејавала драмску поезију, пак је и он као дете свога времена у својем комаду дао израза одвратности мађарскога ратарског и занатлијскога сталежа у нижим слојевима према у оно доба омраженој солдатесци, и много тога, што се нама данас чини невероватним, постаје нам јасно, ако узмемо у обзир прилике времена, у којем је Сиглигети своје позоришне комаде писао.

Дакако главни чар овога комада састоји се у меланхоличним напевима у тај комад ушлетених песама, које су наши честити глумци и глумице управо лепо отпевали. Одмах смо познали словенске мотиве. Некоји напеви чиста су имитација малоруских и украјинских народних песама, као да смо чули певати малоруску песму: „Ти дивчино из Подоља, в твојих руках моја доља.“

Осим ових песама имаде у комаду и лепих психолошких момената, н. пр. онај призор у војничкој тамници. Ту писац нарочито хоће да нас приправи на то, да нас више узрадује помиловање Рајково, него ли да на нас неугодно делује смрт његова друга у тамници Стаје (г. Спасић), који својим понашањем у тамници не може него о слабити наше сажаљење према њему.

За недељну публику врло је згодан призор у крчми, где разне врсте скитнице и бангалози терају своје оргије. Одвратност према овакове врсте призорима добра је школа за људе из провинције, да не наседну на лепак, ако се случајно нађу у великој вароши, где разне скитнице вребају на свој плен у оваковим спелункама.

Толико о самом комаду.

Што се тиче игре и приказа, на неким местима било је мало претеривања, а на другим превише укочености и дрвености. Упозорујемо на то, да је на неким местима, где глумац сам за себе говори, превише гласно и у непосредној

близини онога, који то не би смео чути, говорено, чиме се у велико илузија квари.

Похвалити нам је нарочито гђу Лукићку (Драгињу), г. Стојковића (грофа Монтија), г. Добриновића (Цветка), гђу Добриновићку (Мекићку), г. Марковића (Рајка) и г. Бакаловића (Грујицу) — у колико није било претеривања и превише гласна говора и тамо, где глумац тобоже сам за се говори. Г. Васиљевић (пуковник) био је добар, али и њега упозорујемо, да се чува декламације и патоса и тамо, где боље пристаје обичан, конверзациони говор. Гђа Марковићка (Јула) била је добра и као приказивачица и као певачица.

Похвалити морамо и гђцу Туцаковићеву (Ћајаџију) и ради маске и ради живахне кретње и пријатног певања.

Кућа је у паркету и на галеријама била пуна. Да барем тако остане до краја!

Ј. Хр.

С И Т Н И Ц Е.

(У шетњи.) Ђути! Не говори са мном!

— А за што?

— Помислиће свет, да ти нисам жена!

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Недељни ред представа.)

У недељу 7. јануара: „Разбојници.“ Драма у 5 чинова, од Фр. Шилера. (Г. М. Стојковић, у улози Карла као гост.)

У уторак 9. (21.) јануара први пут: „Женска влада.“ Са 100 дуката награђена шаљива игра у 3 чина, написао Е. Сиглигети, посрбио Љубомир Лотић.

У четвртак 11. (23.) јануара: „Досадан свет.“ Шаљива игра у 3 чина, написао Е. Палрон, с француског превео М. Р. Поповић.

У суботу 13. (25.) јануара: „За круну.“ Драма у 5 чинова, написао Франсоа Копе, с француског превео Д. Ђокић.

У уторак 16. (28.) јануара први пут: „Булинаруви.“ Комедија — водвиљ у 3 чина, написали Морис Ордоно, Албен Валабрег и Аври Керул, превела с француског Станка Ђ. Глишићева.

Издаје управа срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

8. Представа.

У ДУНЂЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ.

Ван претплате.

У Новоме Саду, у суботу 6. (18.) јануара 1896.

ПО ДРУГИ ПУТ:

ГОСПОДСКА СИРОТИЊА.

Позоришна игра у 4 чина, написао Г. Чики, превео Урош Топонарски. — Редитељ: Лукић.

ОСОБЕ:

Густав Балнаји, рачунареки са-	Шимон Мади, почасни помоћни
ветник — — — — — Лукић.	конциписта — — — — — Спасић.
Бела сестра му — — — — — З. Буришићева.	Андрија Попради — — — — — Тодосић.
Антал Шодро, официјал — — — — — Николић.	Евђеније Тарцали — — — — — Васиљевић.
Софија, жена му — — — — — К. Жикићка.	Еуфимија Зегерњеји — — — — — Д. Николићка.
Естера, рођака му — — — — — М. Марковићка.	Мезејевица — — — — — М. Тодосићка.
Балинт Чома, дневничар — — — — — Добриновић.	Хантош } писари — — — — — Стефановић.
Марта } — — — — — Ј. Весићева.	Барна } — — — — — Илић.
Клотилда } кћери му — — — — — Љ. Душановићка	Мартин Мурок, адвокат — — — — — Душановић.
Аурелија } — — — — — Д. Весићева.	Келнер — — — — — Филиповић.
Јуцика } — — — — — Д. Туцаковићева	Товија, послужитељ у звању — — — — — Поповић.
Луцика } — — — — — Милићевићка.	Догађа се у данашње време.

У недељу 7. (19.) јануара: „Разбојници“. Драма у 5 чинова, од Ф. Шилера, превели Ж. А. Шокорац и М. В. Вујић. (Г. М. Стојковић у улози Карла Мора као гост.) **Представа са обављеним ценама.**

Умољавају се лепо све поштоване госпође и госпођице, да би изволели без шешира седети на својим седиштима у паркету и партеру.

Ко од наших поштованих претплатника жели своју ложу или своја места и за ову представу задржати, нека изволи ту намеру своју изјавити у књижари браће М. Поповића најдуже до 11 сахата пре подне. Претплатници добијају ложу своју или места своја по претплатној цени.

Улазнице могу се добити у књижари браће М. Поповића од 9—12 пре подне, од 3—5 сахата после подне и после на каси.

Почетак тачно у 7, свршетак у 10¹/₄ сахата.